

PERSPECTIVA

Lęgnickie Studia
Teologiczno-Historyczne
Rok III 2004 Nr 2

Ks. BOGUSŁAW DROŻDŹ

PROBLEMATYKA SPOŁECZNA
KATECHEZY PARAFIALNEJ

W czasach współczesnych zakres różnorodnych spraw ludzkich mniej lub bardziej powiązanych z problematyką społeczną niepomrotnie wzrasta. Może się nawet wydawać, że tendencja postrzegania rzeczywistości przez okular socjologiczny jakby zaczyna przesłaniać, a tym samym niejako porządkować, równie mocno obecną w ludzkiej rzeczywistości tendencję technicyzacji, zwłaszcza w aspekcie nowoczesnej komunikacji. Kościół Jezusa Chrystusa żywo zainteresowany losem człowieka i całej społeczności ludzkiej, bardzo uważnie wsłuchuje się w realizm współczesności. Dostrzegając w niej wyraźne znaki czasu, stara się na nie adekwatnie odpowiedzieć. Jednym ze sposobów udzielających takich odpowiedzi jest katecheza parafialna, która w tych dzisiejszych czasach z nową siłą jest propagowana, organizowana i realizowana.

W niniejszym przedłożeniu uwzględniającym katechezę parafialną pragniemy zwrócić szczególną uwagę na społeczną treść, jaka winna być promowana przez tę katechezę¹. Poniżej rozważymy najpierw motywy, które skłaniają do wprowadzenia problematyki społecznej do katechezy parafialnej. Następnie spróbujemy bliżej sprecyzować samą problematykę, podkreślając jej

---

¹ Najczęściej będzie to katecheza skierowana do dorosłych, ale nie tylko. Zob. KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań 1998

znamienne cechy. Na końcu proponujemy podstawową literaturę źródłową oraz pomocniczą, która pomoże merytorycznie podjąć się przygotowania tematycznej katechezy parafialnej².

1. Motywy za wprowadzeniem treści społecznych do katechezy parafialnej.

Podstawowy motyw nie pozwalający pomijać problematyki społecznej w katechezie parafialnej umiejscowiony jest w naturze społecznej człowieka. To ona właśnie bezpośrednio wyznacza perspektywę ludzkiego życia. Człowiek rodzi się i rozwija we wspólnocie ludzkiej. Jeśli nawet wyobrażenia pozwalają niekiedy tworzyć fikcyjne światy „samotnych wysp”, to i tak najczęściej są one jedynie jakąś formą ucieczki od świata realnego, i to z tego powodu, że jego społeczny wymiar nie jest w pełni jeszcze rozwinięty i jawi się ludzkiej świadomości incydentalnie jako mało ważny, a nawet błędny. Karykatura życia społecznego może, co prawda, uzasadniać powstawanie w umysłach wizji dalekich od rzeczywistości. Nie uzasadnia to jednak faktu przymusowego wprowadzania ich w praktykę ludzkiego życia.

Społeczność jest naturalnym i podstawowym kontekstem każdego człowieka. Wynika ona z człowieka i zmierza ku niemu, zapewniając jemu prawidłowy rozwój ku stawianiu się coraz bardziej osobą. Można powiedzieć, że człowiek jako jednostka

---

nr 171-163. Zasygnalizujemy tutaj jeszcze wskazania zawarte w przygotowanym przez Konferencję Episkopatu Polski *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* (Kraków 2001). Chodzi zwłaszcza o 5 rozdział tego dokumentu zatytułowany: *Duszpasterstwo katechetyczne w parafii* – nr 81-97.

² Nie podejmujemy się tutaj próby sformułowania i zaproponowania współczesnej katechezy parafialnej takich form czy sposobów upowszechniania interesujących nas społecznych zagadnień, które by pozwoliły skuteczniej wyznaczone treści przekazać, utrwalić i zastosować w życiu chrześcijańskim. Uważamy bowiem, że formy katechezy parafialnej opracowane przez specjalistów są wystarczająco właściwe i efektywne do promocji społecznego nauczania Kościoła.

dzięki społecznej naturze jest, staje się i winien być zawsze postrzegany jako osoba. Przyglądając się człowiekowi dostrzegamy w nim sferę indywiduum i sferę osoby³. Pierwsza sfera ukazująca jego jako jednostkę sprawia, że z natury swojej każdy człowiek przyporządkowany jest społeczności. Biorąc jednak pod uwagę sferę osoby, trzeba dobitnie powiedzieć, że jest on jako osoba zawsze ponad każdą społecznością. Ta prawda wypowiedziana w duchu stanowiska personalistycznego jest niezwykle ważna dla charakterystyki społecznej natury człowieka. Niejako szukając społeczności, człowiek działa zgodnie ze swoim społecznym powołaniem. A to oznacza, że społeczność nie jest tylko rezultatem umowy czy też zastosowanej wobec ludzi przemocy. Społeczna natura wspólna wszystkim ludziom inspiruje więc przede wszystkim do wiązania jej bezpośrednio z podstawowym motywem skłaniającym do uwypuklenia problematyki społecznej w katechezie parafialnej.

Zagadnień społecznych, co jest oczywiste, niemniej winno się to tutaj zaznaczyć, nie należy kojarzyć jedynie z socjologią ogólną i szczegółową. Chodzi bardziej o pełniejszą perspektywę, która ukazuje społeczną więź między ludźmi jako rzeczywistość z jednej strony celową i różnorodną, oraz z drugiej strony, jako spontaniczną i możliwą do ujęcia w jakieś mniej lub bardziej istniejące, chociaż nie zawsze uświadomione reguły. Dlatego społeczny kontekst przekłada się na kulturowy. W tym miejscu można dookreślić to następującą zależnością: stosunek problematyki społecznej do ujęcia społecznej natury człowieka jest proporcjonalny do zagadnień kulturowych i odwrotnie proporcjonalny do koncepcji osoby ludzkiej. A stąd wywodzi się już kolejna przesłanka stwierdzająca, że problematyka osoby jest również bardzo mocnym motywem skłaniającym do otwarcia merytorycznej przestrzeni katechezy parafialnej dla spraw społecznych.

---

³ Zob. J. MAJKA. *Filozofia społeczna*. Wrocław 1982 s. 151-178; L. ŁYSIEN. *Osoba*. W: *Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*. Red. A. Zwoliński. Radom 2003 s. 332.

Przełożenie spraw społecznych na kulturowe w orbicie pojmowania człowieka jako osoby ludzkiej, zająbia ze sobą wiele dziedzin wiedzy. Dlatego szerokie ujęcie problematyki społecznej każe do zagadnień czysto socjologicznych dołączyć psychologiczne, zwłaszcza w aspekcie psychologii społecznej. Nie mniejsze znaczenie należy przypisać antropologii kulturowej, nazywanej także etnologią. Z pomocą przychodzą również nauki, które rozpatrują pod różnymi aspektami zjawisko komunikacji międzyludzkiej. Te i inne dziedziny nauki, wzmocnione nadto przesłankami filozoficznymi i teologicznymi, mogą zjawiska społeczne ukazać pełniej, w duchu koniecznego obiektywizmu, a to oznacza, że w poczuciu wymaganej odpowiedzialności za przekazywanie tylko prawdy.

Obecność problematyki społecznej na katechezie parafialnej, jak zauważyliśmy wyżej, warunkowana jest wieloma względami. Nie są to jednak jedynie słuszne i wystarczające warunki. Mają one charakter ważny, aczkolwiek raczej tylko posiłkowy. Najsilniejszym argumentem koniecznie uruchamiającym proces wprowadzania i propagowania treści społecznych na katechezie parafialnej jest wypracowana i głoszona przez Kościół nauka społeczna, zwana także społeczną doktryną Kościoła, czy katolicką nauką społeczną (*disciplina socialis catholica*)⁴.

Wydaje się jednak słuszną rzeczą dostrzec pewną różnicę między nauczaniem społecznym Kościoła a katolicką nauką społeczną. Nauczanie społeczne Kościoła należy do depozytu wiary,

---

⁴ Zob. T. BORUTKA, J. MAZUR, A. ZWOLIŃSKI. *Katolicka nauka społeczna*. Częstochowa 2004 s. 11-12. „Kościół jest świadomy swego wzniesłego posłannictwa: dlatego wchodzi w historię ludów, w ich instytucje, w ich kulturę, w ich problemy, w ich potrzeby. Chce solidaryzować się ze swymi dziećmi i z całą ludzkością, dzieląc trudności i utrapienia, i czyniąc swoimi słuszne żądania tych, którzy cierpią lub są ofiarą niesprawiedliwości. Silny wiecznymi słowami Ewangelii, ujawnia to wszystko, co obraża człowieka w jego godności «obrazu Boga» (Rdz 2, 26) i podstawowych, uniwersalnych, nienaruszalnych i niezbywalnych prawach. Ostrzega przed tym wszystkim, co staje na przeszkodzie wzrastaniu człowieka zgodnie z zamysłem Boga. Stanowi to część prorockiej posługi Kościoła”. JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas Audiencji Generalnej* (13.05.1981). „L'Osservatore Romano” 2:1981 nr 5 s. 8 (nr 3).

co oznacza, że integralnie przynależy ono do misji ewangelizacyjnej Kościoła. Wyraźne potwierdzenie tej prawdy widzimy w encyklice społecznej Jana Pawła II *Sollicitudo rei socialis*. Papież w niej napisał, że „Nauczanie i upowszechnianie nauki społecznej wchodzi w zakres ewangelizacyjnej misji Kościoła” (41). W innym miejscu Jan Pawła II podkreślił, że nauczanie społeczne „rodzi się w świetle Słowa Bożego i autentycznego Magisterium, z obecności chrześcijan w łonie zmiennych sytuacji świata, w zetknięciu z wyzwaniem, jakie od niego pochodzą”⁵. To nauczanie należące do Magisterium Kościoła z racji mandatu Chrystusa musi być nieustannie głoszone. Istnieje więc konieczność podporządkowania się katolika pod ten nauczający autorytet Kościoła. Natomiast katolicka nauka społeczna jako dyscyplina teologiczna jest nauką refleksją teoretyczną i praktyczną nad społecznym nauczaniem Kościoła, a więc nauczaniem papieży, soborów, synodów i biskupów.

Jan Paweł II w swej Adhortacji apostołskiej o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae* przypomina, że wymiar społeczny katechezy „nie jest czymś zupełnie nowym” (29)⁶. Ten wymiar ściśle wiązany jest z wychowaniem w wierze i dlatego należy „jasno przedstawiać takie sprawy, jak działalność człowieka w celu integralnego wyzwolenia, poszukiwania spo-

---

⁵ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas Audiencji Generalnej* (13.05.1981). s. 8 (nr 7); JAN PAWEŁ II. *Przemówienie inauguracyjne III Konferencję Generalną Episkopatu Ameryki Łacińskiej* (Puebla De Los Angeles, 28.01.1979). W: *Nauczanie papieskie*. Red. E. Weron, A. Jadach. Poznań 1990 s. 94 (nr III, 7).

⁶ „Już bowiem w czasach patrystycznych św. Ambroży i św. Jan Chryzostom, wymieniając tylko tych dwóch, kładli nacisk na skutki społeczne, wynikające z wymagań Ewangelii, a w nowszych czasach katechizm św. Piusa X uciskanie ubogich i pozbawianie pracownika słusznej zapłaty zalicza wyraźnie do grzechów wołających o pomstę do Boga. Troska o sprawy społeczne stała się ustawicznym tematem w nauczaniu katechetycznym papieży i biskupów, zwłaszcza po ogłoszeniu Encykliki *Rerum novarum*; również wielu Ojców Synodu ponawiało słuszną prośbę, aby bogate dziedzictwo zagadnień społecznych, zawarte w dokumentach Kościoła, znalazło właściwe i odpowiednie miejsce w powszechnym nauczaniu wiernych” (Adhortacja *Catechesi tradendae* 29).

łeczeństwa bardziej solidarnego i braterskiego, jak walka o sprawiedliwość i budowanie pokoju” (Adhortacja *Catechesi tradendae* 29). Charakterystyczne wypowiedzi ujawniające społeczny wymiar ewangelizacji, odnajdujemy w adhortacji Pawła VI *Evangelii nuntiandi*. Warto je tutaj przytoczyć. Paweł VI napisał: „(...) ewangelizacja nie będzie pełna bez brania pod uwagę wzajemnego odniesienia, jakie ustawicznie zachodzi między Ewangelią a konkretnym, osobistym i społecznym, życiem człowieka. Dlatego ewangelizacja pociąga za sobą potrzebę przepowiadania jasnego, dostosowanego do różnych warunków życia, do praw i obowiązków każdej osoby ludzkiej, do życia rodzinnego, bez którego nie ma rozwoju jednostek, do życia zbiorowego w społeczeństwie, życia międzynarodowego, do pokoju, sprawiedliwości i postępu; przepowiadania wreszcie wyzwolenia, co w naszych czasach jest szczególnie ważne i pilne” (29). Pogłębienie tej treści znajdujemy nieco dalej we wspomnianym dokumencie: „Pomiędzy ewangelizacją i promocją ludzką, czyli rozwojem i wyzwoleniem, zachodzą wewnętrzne więzy łączności: więzy natury antropologicznej, jako że człowiek ewangelizowany nie jest bytem abstrakcyjnym, ale osobą uwikłaną w sprawy społeczne i gospodarcze; także więzy natury teologicznej, gdyż planu stworzenia nie można oddzielić od planu odkupienia, które sięga aż do bardzo konkretnych sytuacji, zwalczania krzywdy i zaprowadzania sprawiedliwości; są także więzy natury najbardziej ewangelicznej, mianowicie porządek miłości: bo jak można głosić nowe przykazanie bez popierania razem ze sprawiedliwością i pokojem prawdziwego i braterskiego postępu człowieka? To chcielibyśmy powiedzieć, gdybyśmy upominali, że jest rzeczą niedopuszczalną, aby w ewangelizacji «można było lub należało lekceważyć najwyższą wagę (...) owych problemów tak dziś nabrzmiałych, które dotyczą sprawiedliwości, wyzwolenia, postępu i pokoju w świecie. Bo gdyby się tak działo, to zapomni się także naukę Ewangelii o miłości

względem bliźniego, cierpiącego i potrzebującego»⁷⁷ (Adhortacja *Evangelii nuntiandi* 31). A Katechizm Kościoła Katolickiego jeszcze uzupełni: „«Objawienie chrześcijańskie (...) prowadzi nas do głębszego rozumienia praw życia społecznego» (Konstytucja *Gaudium et spes* 23). Kościół czerpie z Ewangelii pełne objawienie prawdy o człowieku. Pełniąc misję głoszenia Ewangelii, w imię Chrystusa przypomina człowiekowi o jego godności i powołaniu do wspólnoty osób; poucza go o wymaganiach sprawiedliwości i pokoju zgodnych z Bożą mądrością” (2419).

Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego pod koniec 1988 roku wydała dokument, pt. „Wskazania dotyczące studiów i nauczania doktryny społecznej Kościoła w ramach formacji kapłańskiej”. W punkcie 2 niniejszych *Wskazań* czytamy: „Dziś nauka społeczna staje przed coraz bardziej nagłym wezwaniem chwili, wymagającym od niej specyficznego wkładu w ewangelizację, w dialog ze światem, w chrześcijańską interpretację rzeczywistości i w poszukiwanie kierunków pracy duszpasterskiej tak, aby rozmaite inicjatywy podejmowane na płaszczyźnie doczesnej były oparte na zdrowych zasadach. Struktury ekonomiczne, społeczne, polityczne i kulturowe ulegają dziś bowiem głębokim i gwałtownym przemianom, od których zależy cała przyszłość ludzkiej społeczności, trzeba im zatem nadać właściwy kierunek. Chodzi tu o poparcie rzeczywistego postępu społecznego, który wymaga sprawiedliwego zorganizowania owych struktur, aby skutecznie gwarantować wspólne dobro wszystkich ludzi”. Głoszenie nauki społecznej podejmowane przez Kościół w kontekście przekazywania Ewangelii jest więc po prostu obowiązkiem i wpisuje się w zwyczajne duszpasterstwo Kościoła, którego nie można zastąpić, a to oznacza, że istotnie przekłada się na tajemnicę jego nienaruszalnej tożsamości Mistycznego Ciała Chrystusa.

---

⁷⁷ PAWEŁ VI. *Przemówienie na początku III Zebrania Synodu Biskupów* (27.09.1974). AAS 66 (1974) s. 562.

2. Charakterystyka treści społecznych.

Treści społeczne właściwie i wystarczająco bogato ujmują społeczne nauczanie Kościoła. „Przedmiotem jego jest i na zawsze pozostanie godność człowieka, obrazu Boga oraz obrona niezwykłych praw ludzkich; jego celem zaś realizacja sprawiedliwości rozumianej jako postęp i integralne wyzwolenie osoby ludzkiej w jej wymiarze ziemskim i transcendentnym; jego fundamentem – prawda o samej naturze ludzkiej, prawda czerpana z rozumu i oświecona poprzez Objawienie; jego siła, miłość, jako przykazanie ewangeliczne i norma postępowania”⁸. Nauczanie społeczne posiadając charakter antropologiczno-teologiczny, ujmując człowieka jako osobę żyjącą i funkcjonującą w każdej możliwej społeczności. A przedstawiając wartości i etyczno-społeczne zasady, w świetle których jej życie we wspólnocie jest oceniane, formułuje określoną koncepcję porządku społecznego.

Problematyka społeczna, jaka winna być przedłożona na katechezie parafialnej, co prawda, w swojej treści złożona, niemniej jest metodologicznie⁹ uporządkowana. Należy zauważyć najpierw jej trzy podstawowe wymiary: teoretyczny, historyczny oraz praktyczny¹⁰. Pierwszy wymiar traktuje o trwałych zasadach

---

⁸ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas Audiencji Generalnej* (13.05.1981). s. 8 (nr 7).

⁹ „Źródłami nauki społecznej są: Pismo święte, nauczanie Ojców i wielkich teologów Kościoła oraz Urząd Nauczycielski. Jej podstawą i pierwszorzędnym przedmiotem jest godność osoby ludzkiej z jej nienaruszalnymi prawami, które stanowią istotę «prawdy o człowieku». Podmiotem jest cała chrześcijańska wspólnota, pozostająca w jedności i pod przewodnictwem prawowitych pasterzy, których rzeczywistymi współpracownikami są także ludzie świeccy, dysponujący chrześcijańskim doświadczeniem. Treść nauki obejmuje wizję człowieka, ludzkości i społeczeństwa, ukazuje zatem całego człowieka, człowieka społecznego, jako określony podmiot i fundamentalną rzeczywistość antropologii chrześcijańskiej”. KONGREGACJA DS. WYCHOWANIA KATOLICKIEGO. *Wskazania dotyczące studiów i nauczania doktryny społecznej Kościoła w ramach formacji kapłańskiej*. „L'Osservatore Romano” 9:1989 nr 7 s. 10 (nr 4).

¹⁰ KONGREGACJA DS. WYCHOWANIA KATOLICKIEGO. *Wskazania*. s. 10 (nr 6).

etycznych, a to oznacza, że chodzi o zasady wyraźnie uniwersalne, które mogą zostać zaakceptowane przez wszystkich. Należy je odróżnić od poglądów zmieniających się z upływem czasu oraz od spraw związanych z techniką życia społecznego. Wymiar teoretyczny społecznej nauki Kościoła wskazuje, iż aplikacja niezmiennych zasad etycznych dokonuje się zawsze w konkretnej wizji społeczeństwa ukazującej jego wielorakie problemy. Ostatni wymiar – praktyczny – zauważa, że nauka społeczna proponuje także skuteczne stosowanie zasad etycznych w praktyce. Przekłada je na taki język konkretny, który uwzględnia możliwy kształt i miarę, jakie są potrzebne w danych okolicznościach¹¹. Zauważmy przy tym, że wymienione wymiary poświadczają, iż społeczne nauczanie Kościoła posiada ewidentnie charakter interdyscyplinarny. Jan Paweł II przypomina: „By lepiej wcielać w rozmaite i stale się zmieniające konteksty społeczne, gospodarcze i polityczne jedyną prawdę o człowieku, doktryna ta [społeczna Kościoła] podejmuje dialog z różnymi dyscyplinami, które zajmują się człowiekiem, przyswajają sobie ich dorobek i ukazuje im szerszą perspektywę służby osobie ludzkiej, poznanej i miłowanej w pełni jej powołania” (Encyklika *Centesimus annus* 59).

Pośród wielu zagadnień podpadających pod społeczne nauczanie Kościoła można tutaj wskazać te, które wydają się szczególnie ważne i aktualne. Na pewno trzeba dogłębnie ukazać godność ludzką w jej wymiarze naturalnym i nadprzyrodzonym. Tutaj nauka na temat prawa naturalnego ma istotne znaczenie. Następnie, związek między osobą a społeczeństwem rozpościera horyzont społecznej natury człowieka oraz perspektywę praw ludzkich. Z kolei problematyka sprawiedliwości wchodzi integralnie w zagadnienie społecznego pokoju.

---

¹¹ Doktryna społeczna Kościoła w jej wymiarze praktycznym i w pewnym sensie doświadczalnym sytuuje się „w miejscu spotkania życia i sumienia chrześcijańskiego z życiem świata i znajduje wyraz w wysiłkach podejmowanych przez jednostki, rodziny, ludzi kultury i działaczy społecznych, polityków i mężów stanu, którzy starają się znaleźć dla niej historyczną formę i zastosowanie” (Enc. *Centesimus annus* 59).

Podstawową komórką społeczną jest rodzina. Ona także jest fundamentalna dla społeczności kościelnej. Jej funkcje społeczne, powiązane istotnie z rolą ojca i matki w świetle nie tylko wychowania dzieci, w kontekście tu i ówdzie lansowanych zmian, nawet o znaczącym charakterze w modelu rodziny, domagają się bardziej uściślonych przemyśleń.

Wiele miejsca w społecznym nauczaniu Kościoła zajmuje problematyka państwowa. Relacja między Kościołem a państwem na płaszczyźnie prawa do wolności sumienia i wyznania jest zawsze aktualna. Prawidłowe odczytanie dobra wspólnego państwa i jego konkretyzacja w osobowym życiu każdego człowieka suponuje, że będzie się poszukiwało nieustannie odpowiednich form ustrojowych.

Życie gospodarcze niesie także ze sobą szeroką gamę społecznych zagadnień. Niebagatelne znaczenie ma tutaj definicja pracy i kapitału, które kształtują politykę pracy z jej osobowymi prawami oraz predysponują do formułowania podstawowych założeń dla znamionujących się dynamizmem reform społeczno-gospodarczych. Nadto proces gospodarczy rozpoczynając od potrzeb ludzkich, przez produkcję, wymianę, podział dochodu, oszczędzanie i kończąc na konsumpcji, nie tylko zdałoby się, ale koniecznie należy poddać ocenie etycznej. Działania ekonomiczne obligują również do operacji ekologicznych.

Zauważalne w społeczeństwie zmiany, najczęściej podkreślające tendencje wzrostowe zobowiązują do poszukiwania odpowiedzi na pytania otwierające sprawę integralnego rozwoju. Te pytania dotyczą granic ludzkich możliwości oraz kosztów, które można, bądź też nie powinno się przekraczać. Skutki decyzyjne powodujące rozwój, biorąc początek z człowieka, niejako wychodząc z jego wnętrza, winny także do niego wracać w duchu pełnej odpowiedzialności. Rozwój integralny, akademicko rozłożony na społeczny, gospodarczy oraz kulturalny o tę odpowiedzialność woła i jego głos nieprzerwanie musi być podnoszony.

3. Podstawowa literatura katechezy parafialnej o tematyce społecznej.

Rozpocznijmy od uwagi Jana Pawła II: „Dynamiczna i żywotna doktryna społeczna, podobnie jak każda żyjąca rzeczywistość, składa się z elementów trwałych i najwyższych oraz z elementów drugorzędnych, umożliwiających jej ewolucję i rozwój, stosownie do nie cierpiących zwłoki problemów, bez ujmowania niczego z jej trwałości i pewności zasad oraz norm podstawowych”¹². Wskazówka ta uwrażliwia, że podstawowym skarbcem adekwatnej nauki społecznej, z którego należy obficie czerpać, aby „niczego z jej trwałości i pewności zasad oraz norm podstawowych” nie stracić są opublikowane dokumenty Kościoła.

Swoje merytoryczne znaczenie, wzmocnione nadto historycznym wymiarem, posiadają pierwsze encykliki społeczne. Wymieńmy tutaj przede wszystkim encyklikę *Rerum novarum* (1891) Leona XIII, encykliki *Quadragesimo anno* (1931), *Mit brennender Sorge* (1937) oraz *Divini Redemptoris* (1937) – papieża Piusa XI. Trzeba także sięgnąć do wigilijnych orędzi radiowych wygłoszonych w latach 1939-1954 przez papieża Piusa XII.

Nowe karty społecznego nauczania odkrywamy w dokumentach Jana XXIII: encyklika *Mater et Magistra* (1961) i encyklika *Pacem in terris* (1963). W dekadzie lat sześćdziesiątych, zwłaszcza w czasie soborowym, pojawia się obszerny wykład społecznej nauki Kościoła – Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* (1965). W 1967 papież Paweł VI ogłasza encyklikę *Populorum progressio*, a w 1971 List apostolski *Octogesima adveniens*.

Dokumenty papieża Jana Pawła II stanowią dla współczesnych czasów fundamentalne źródło dla ukazania aktualnych problemów społecznych. Cechą charakterystyczną wszystkich

---

¹² JAN PAWEŁ II. *Przemówienie podczas Audiencji Generalnej* (13.05.1981). s. 8 (nr 7).

dokumentów społecznych, jak i tych, które nawiązują bezpośrednio do spraw życia społecznego, jest to, iż Jan Paweł II naukę społeczną dojrzałe zakorzenia w teologii. Ich wymienianie należy rozpocząć od pierwszej programowej encykliki *Redemptor hominis* (1979). Wskazuje ona, że człowiek jest podstawowym i najważniejszym podmiotem życia społecznego. Druga encyklika *Dives in misericordia* (1980) przypomina, że miłosierdzie jest ważniejsze od sprawiedliwości. Encyklika *Laborem exercens* (1981) koncentruje swoją uwagę na ludzkiej pracy oraz własności. Czwarta encyklika społeczna *Sollicitudo rei socialis* (1987) przedstawia całokształt nauki społecznej Kościoła. *Centesimus annus* (1991) to encyklika, która poświęcona jest wyłącznie tematyce społecznej. Warto tu wspomnieć, co zauważają znawcy nauki społecznej Kościoła¹³, że w tej encyklice widać coraz bardziej rysujący się kierunek oparcia tej nauki na teologii moralnej, a nie na etyce i filozofii społecznej. Dlatego nie może dziwić fakt, że tuż po wspomnianych encyklikach społecznych, Jan Paweł II publikuje dwie encykliki o problematyce moralnej: *Veritatis splendor* (1993) i *Evangelium vitae* (1995). Do nich bezpośrednio należy dołączyć encyklikę *Fides et ratio* (1998), która upomina się o właściwą relację między wiarą i rozumem. Jednym z celów jej ukazania jest nagłać potrzeba zmierzająca do uzdrowienia kultury duchowej ludzkiego społeczeństwa, a więc kultury intelektualnej oraz moralnej.

Przytoczone wyżej główne dokumenty społecznego nauczania Kościoła, należy odczytywać w szerokim kontekście wielu innych wypowiedzi Stolicy Apostolskiej. Uzasadnione jest również korzystanie ze stosownych komentarzy oraz opracowań, po które z łatwością osoby odpowiedzialne za kształt katechezy parafialnej, mogą sięgnąć. Przypomnijmy jedynie w tym miejscu tylko niektóre ważne dzieła poszczególnych autorów. Jako pierwszego autora należy wymienić kard. Stefana Wyszyńskiego

---

¹³ M.in. Cz. Strzeszewski, w książce *Katolicka nauka społeczna*. Lublin 1994 s. 340.

i jego niektóre dzieła: *Duch pracy ludzkiej* (Poznań 1957), *Kościół w służbie narodu* (Rzym 1981), *Prymat człowieka w ładzie społecznym* (Londyn 1976). Przede wszystkim bogata jest bibliografia Czesława Strzeszewskiego, a jego obszerna książka, pt. *Katolicka nauka społeczna* (Lublin 1994) należy do pierwszoplanowych. Dodajmy do tego jeszcze trzy pozycje: *Ewolucja katolickiej nauki społecznej* (Warszawa 1978), *Praca ludzka. Zagadnienie społeczno-moralne* (Lublin 1978), *Własność – zagadnienie społeczno-moralne* (Warszawa 1981). Nie sposób pominąć kilku pozycji, które wyszły spod pióra Józefa Majki: *Filozofia społeczna* (Warszawa 1982), *Katolicka nauka społeczna* (Rzym 1986), *Etyka życia gospodarczego* (Warszawa 1980). Pomocnymi okażą się, m.in. pozycje następujących autorów: T. Borutka¹⁴, A. Kloze¹⁵, M. A. Krapiec¹⁶, J. Krucina¹⁷, F. J. Mazurek¹⁸, S. Olejnik¹⁹, J. Zabłocki²⁰, A. Zwoliński²¹. Nie sposób wymienić tutaj wszystkich, nawet najważniejszych pozycji książkowych, nie mówiąc już o licznych artykułach tu i ówdzie publikowanych²².

Głoszenie społecznego nauczania Kościoła, czyli „ewangelii społecznej” bardziej dzisiaj niż kiedykolwiek jest aktualne. Ocena i weryfikacja życia społecznego staje się koniecznością

---

¹⁴ *Nauczanie społeczne w encyklikach od Leona XIII do Jana Pawła II*. Bielsko-Biała 1995; *Prawa osoby ludzkiej podstawą życia społecznego w świetle nauczania Kościoła*. Kraków 2000.

¹⁵ *Katolicka nauka społeczna*. Warszawa 1985.

¹⁶ *Człowiek i prawo naturalne*. Lublin 1986.

¹⁷ *Rozwój jako podmiot dialogu między Kościołem a światem według Populorum progressio*. Wrocław 1969.

¹⁸ *Prawa człowieka w nauczaniu społecznym Kościoła*. Lublin 1991.

¹⁹ *Moralność życia politycznego*. Warszawa 1970; *Moralność życia społecznego*. Warszawa 1970.

²⁰ *Kościół i świat współczesny*. Warszawa 1985.

²¹ Pod jego redakcją: *Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*. Radom 2003.

²² Chodzi o artykuły m.in. następujących autorów: T. Borutka, J. Kondziela, S. Kowalczyk, J. Krucina, J. Majka, F. J. Mazurek, W. Piwowarski, A. Rodziński, Cz. Strzeszewski, J. Tischner, H. Waśkiewicz.

współczesności. „Dzisiaj najbardziej idzie o to, aby wszyscy uznali i jakby wyczuwali, że kwestia społeczna jest teraz sprawą całej ludzkości. Gdy bowiem Kościół jaśniej jeszcze i głębiej osadził i ocenił usilne żądanie Ewangelii Jezusa Chrystusa w tej sprawie, uznał on również za swój obowiązek bardziej i lepiej dopomagać ludziom, aby nie tylko jak najdokładniej badali aspekty tego nader doniosłego zagadnienia, lecz by także nabrali przekonania, że w tej godzinie ogromnego zagrożenia zachodzi nagle potrzeba wspólnego działania wszystkich” (List *Octogesima adveniens* 5). Głos, jaki w tej dziedzinie zajmuje katecheza parafialna jest szczególnie. Aby jednak był on coraz lepiej słyszalny, trzeba nieprzerwanie szukać nowych form jej przeprowadzania oraz troskliwie dbać o to, aby wraz z teoretyczną strawą nie zabrakło świadectwa w życiu osobistym i parafialnym chrześcijan²³. To właśnie ich chrześcijańskie życie w konkretnie uwarunkowanej ludzkiej wspólnotcie jest najlepszą katechezą parafialną na temat społecznych problemów.

SOCIAL ISSUES OF PARISH CATECHESIS

S u m m a r i e s

Teaching of social science by the Church in the context of propagation of Gospel is an obligation and it is concluded in ordinary priesthood of the Church which can not be replaced. Voice which is taken by parish catechesis within this field is characteristic. Social issues of the parish catechesis addressed first of all to the youth and adults is dignity of human being, his inalienable rights, realization of social justice understood as a progress and integral liberation of human person in his earthly and transcendent aspects. Foundation of such understood subject matter is truth on human nature, the

---

²³ „Rzeczą nieodzowną, zwłaszcza dla katolików świeckich w różny sposób zaangażowanych na polu społecznym i politycznym, jest dokładniejsza znajomość społecznej nauki Kościoła” (Adhortacja *Christifideles laici* 60).

truth taken from brain and enlightened through revelation. The social teaching having anthropological-theological character, takes the human being as a person living and functioning in each possible community. This teaching presenting first values and ethic-social principles within the light of them the human's life in community is assessed, formulates then specific conception of the social order. Source base for the parish catechesis on social issues are first of all social documents of the Church. Its importance has as well numerous subject literature worked out by experts on catholic social science.

Thum. Jarosław Sempryk